

På jagt i en billedskat

Af Christian Glenstrup

»Från en äldre vän kom omedelbart historien om hur han busade och som straff blev förvisad til garderoben. Den låg vägg i vägg med skolsalen; därinne i glödlampans sken fanns alla planscherne: på små galgar hängde de, som hos herrekiperingen, och världen kom honom nu så nära som om han såg den i brännglas. Alla märkvärdiga småfigurer, alla tecken han velat tyda från sin bänk längst ner i salen, dem bläddrade han fram nu bland planscherne: Davids stenslunga, hur är den konstruerad? Och den nästan genomskinliga slöjan över bröstet på Faraos dotter när hon finner Moses i vassen - nu kan han nudda vid henne med sina fingertoppar ...

En svindlande snabb lektion med världen i sin hand. Från den dagen önskade han sig vara en värre buse.«

Således beskriver Staffan Ekegren¹ en voksen vens erindring om skolplanscherne eller anskuelsesbillederne, som vi plejer at kalde dem.

Den er nok ikke typisk, og det var næppe heller den virkning, lærerinden havde tilsigtet, men historien viser, at billederne gjorde indtryk; i dette tilfælde også på en dreng, der ellers ikke var så nem at nå.

Hvad det er for billeder, der har gjort størst indtryk, og hvilket indtryk, er åbenbart meget forskelligt og ikke alene afhængigt af billederne, men af hele situationen, lærerens fortælling og den enkelte elevs baggrund.

Deri adskiller de sig ikke fra andre undervisningsmidler.

Men der kan nok alligevel være grund til at vise dem en særlig opmærksomhed, for stillet over for barndommens anskuelsesbilleder vil mange mennesker opleve fernislugten fra skolegulvet, lærerens stemme eller andre af skoledagens små almindeligheder – jo, de har været stærke påvirkninger.

Der vil være gode muligheder for at få denne genoplevelse, hvis man går på jagt i den samling af anskuelsesbilleder, som findes i den skolehistoriske samling på Danmarks Pædagogiske Bibliotek, og som indeholder ca. 2.000 forskellige danske og ca. 10.000 fra andre lande, hvoraf en del har været anvendt i danske skoler.

Men der kan også være andre grunde til at se lidt nærmere på samlingen, for billederne kan fortælle meget om skole, dannelse og samfund fra midten af 1800-tallet til midten af 1900-tallet.

Og skal vi trænge lidt ind i baggrunden for billedernes fremkomst, er vi nødt til at række blikket endnu længere bagud.

Anskuelighedsprincippet i undervisningen

Anskuelighedsprincippet er ikke oprindelig knyttet til noget bestemt undervisningsniveau eller område, men et almengyldigt princip for al undervisning, at den i videst muligt omfang

Børnelege efter: J. A. Comenius: Orbis sensualium pictus... Secunda in Dania Editio ... Hafniae 1721. (Danmarks Pædagogiske Bibliotek). Anskuelsesbilleder er også kulturhistorie.

skal baseres på direkte og konkrete sanseoplevelser som modvægt mod en abstrakt, verbalt baseret undervisning, der kan risikere at føre til en gold ordviden uden et reelt indhold.

Det ligger i betegnelsen, at der specielt er tænkt på synssansen, men også andre sanser kan tages i anvendelse og danne grundlag for vor viden om ting.

I sin kritik af middelalderens skolastik betoner Francis Bacon (1561-1626) nødvendigheden af, at mennesket ikke lader sig nøje med ord, men i stedet lærer sig at bruge sine sanser og gennem brugen af dem opleve tingene.

Den tjekkiske pædagog Johan Amos Comenius (1592-1670) er stærkt inspireret af Bacon, og i sin Store Undervisningslære, hvor han udvikler sine pædagogiske teorier, gør han sig til talsmand for det, der sidenhen er blevet benævnt: Anskuelighedsprincippet i undervisningen. Meget klart siger han det i bogens kap. XX:²

»Erkendelsens begyndelse må til enhver tid tage sit udgangspunkt i sanserne. Hvis man derfor vil bibringe den lærende et sandt og tilforladeligt kendskab til tingene, må der fremfor alt sørges for, at alt bliver lært gennem autopsi (selvsyn) og sanselig anskuelse.«

Men skriftet er righoldigt på eksempler, og giver udførlig anvisning på, hvordan man kan indrette sin undervisning efter dette princip – og lader det sig ikke gøre, at lade eleverne anskue selve tingene, så kan man på klassens væg hænge billeder af tingene op.

Han nøjes ikke med teori. I »Orbis pictus« – Verden i billeder, som udkom første gang i 1658 og senere blev genudgivet og omsat til de fleste europæiske sprog og lande – også Danmark – bruges de sanselige anskuelser som grundlag for begrebsdannelse og sprogindlæring. Dette er også tilfældet i hans sproglærebøger. Comenius-forskere har ganske vist i nogen grad været kritiske over for hans egen brug af anskuelighedsprincippet, ligesom det har været diskuteret, om Bacons ideer har haft direkte indflydelse på hans pædagogiske teorier. Dette skal dog ikke nærmere uddybes her. Comenius har andre steder citeret Bacon, der er i hvert fald tale om en parallelitet, og både Orbis pictus og sproglærebøgerne er – uanset om kritikken kan være berettiget – de første eksempler på anskuelighedsprincippet omsat til pædagogisk praksis.

En undervisning og opdragelse baseret på tingene og egne oplevelser og erfaringer giver pædagogikhistorien mange eksempler på fra de følgende år. Men skal vi koncentrere os om anskuelighedsprincippet, er der særlig grund til at nævne Johann Bernhard Basedow (1721-1790). Efter en uheldig periode som professor ved ridderakademiet i Sorø og en forflyttelse

Anskuelsesundervisning. Her efter: J. B. Basedow's Elementarwerk mit den Kupfertafeln Chodowieckis u.a. Herausgeg. von Theodor Fritsch. Ernst Wiegandt, Leipzig 1909. (Danmarks Pædagogiske Bibliotek).

til gymnasiet i Altona, hvor han ikke havde større held, vendte han tilbage til studietidens interesse for undervisningsmetodik og skolereformer. I 1774 udgav han sit *Elementarværk*, der var en slags universel lærebog. I denne sammenhæng interessant, fordi Basedow indgik et samarbejde med en af de kendteste kobberstikkere, Chodowiecki, og med hans hjælp fik udarbejdet 100 kobberstik som »anskuelsebilleder«. De blev udgivet i et særligt bind sammen med tekstbindene, og blev brugt ved det »Filantropin«, han samme år oprettede i Dessau som en mønsterskole.

Schweitzeren Johann Hermann Pestalozzi (1746-1827) skal afslutte rækken af disse talsmænd for anskuelighedsprincippet. Han betragter selv den tese, at anskuelser er grundlaget for hele vor erkendelse, som den vigtigste lovmæssighed inden for pædagogikken og påvisningen af dette som hans eget væsentligste bidrag til opdragelseslæren.

Men for ham er det ikke nok at lade børnanskue tingene i al deres mangfoldighed. I stedet må vi præsentere tingene i en systematisk orden, og på en sådan måde, at børnene lærer at skelne det karakteristiske fra det, der er mindre karakteristisk.

Kun på den måde kan undervisningen ad den korteste vej føre fra dunkle anskuelser til klare begreber.

Pestalozzi søger nu at finde frem til, hvad det er, der karakteriserer en ting, og som gør os i stand til at skelne den fra andre ting og dermed giver os mulighed for at komme fra dunkle anskuelser til klare begreber. Han når i sin analyse frem til, at det drejer sig om: Antal, form og ord.

Inden for hvert af disse områder må man finde frem til de grundlæggende elementer, der i undervisningen må indøves til fuldkommenhed for derefter at kunne sammensættes til større helheder.

Eftertiden har ikke villet give Pestalozzi ret i denne analyse, men den pædagogiske lære, han uddrog deraf og omsatte i praksis, kom i høj grad til at præge undervisningen i 1800-tallets skoler i hele Europa.

Udviklingen i Tyskland

Anskuelighedsprincip og anskuellesundervisning blev allerede i århundredets begyndelse begreber, der stod centralt i den pædagogiske verden. Der var stor enighed om, at anskuelighed i undervisningen var et gode. Men dermed hørte enigheden op.

Skulle det udmøntes i et specielt fag, anskuellesundervisning, som skulle tildeles særskilte timer, og da specielt i skolens første trin som en overgang fra hjem til skole?

Eller skulle det snarere være et generelt princip, som gjaldt al undervisning i alle fag og på alle trin?

Valgte man den første mulighed, opstod igen problemer med at blive enige om, hvilket indhold en sådan begynderundervisning skulle have.

Nogle lagde hovedvægten på det formalt dannende, en øvelse i logisk tænkning og begrebsdannelse, hvorved faget nærmede sig »forstandsøvelser« og sprogudvikling med en tæt tilknytning til modersmålsundervisningen. Og en sådan udvikling kunne der hentes belæg for i Pestalozzis praksis.

Andre kombinerede det med et andet krav fra Pestalozzi: undervisningen skal gå fra det kendte til det ukendte. De tog udgangspunkt i børnenes omgivelser, klasseværelset, skolen,

hjemmet, landsbyen. Dermed får vi en anskuelsesundervisning, der glider over i faget »Heimatkunde«, som vi senere også får det i Danmark under betegnelsen: »hjemstavns lære«. ³

En tredje løsning er, at faget opretholdes med selvstændigt timetal, men som en forberedelse for hele den senere fagkreds og derfor indeholdende elementer fra alle fag.

I denne mulighed dukker så også spørgsmålet op, om man udelukkende skal holde sig til tingenes verden, eller om også moral og holdninger skal inddrages, således at religiøse fortællinger, eventyr og fabler kommer med. Den mundtlige fortælling kan jo også understøttes af anskuelsesbilleder.

Samlingens indhold

Baggrunden for anskaffelsen var opbygning af en eksempelsamling til inspiration for lærere og skolemyndigheder, når de skulle vælge undervisningsmidler til de enkelte skoler. ⁴

I en periode, hvor billederne som undervisningsmiddel var blevet fortrængt af lysbilleder, film og overhead-transparanter, og hvor den historiske bevidsthed ikke var i højsædet, har samlingen været henvist til en opmagasinering under ugunstige vilkår, men den forblev dog i institutionens varetægt, således at den i perioden efter 1975, hvor interessen for skolehistorie gav den en ny aktualitet, kunne restaureres og registreres. Og da det derved viste sig, at den danske samling var 3-4 gange så stor, som de største af de samlinger, der i andre europæiske lande i samme periode var genopbygget, er det vel ingen overdrivelse i overskriften at betegne den som en billedskat.

Før år 1900 kunne de i Danmark producerede anskuelsesbilleder hurtigt overses. Derfor vendte man sig mod udlandet og importerede derfra. Specielt var der mange at hente i Tyskland, og derfor kom samlingen også til at afspejle den diskussion og udvikling, der havde fundet sted der.

De ældste – fra 1837 – er Ludwig Reimer og Carl Wilkes »Methodische Bildertafeln zum Gebrauch beim Anschauungsunterricht in Elementar- und Kleinkinderschulen, besonders beim Taubstummen-unterricht.« De er for små til at kunne anvendes til klasse-undervisning i den almindelige skoles klasser med mange elever. Indholdet er meget koncentreret omkring indøvelse af enkelte ord og handlinger.

Begge dele ændredes noget i de senere udgaver, men hovedanvendelsen har stadig været døvstummeundervisning.

De blev anvendt i den danske døveundervisning og har sammen med andre været med til at inspirere forstander Johan Keller til i 1863 at få lavet nogle specielt danske anskuelsesbilleder. De kom til at indgå i Alfred Jacobsens Danske Billeder, og anvendelsesområdet blev udvidet til også at omfatte folkeskolen.

En sproglig dominans finder vi også i Crüwell's 28 »Wandbilder für den Anschauungs- und Sprachunterricht« fra 1888. Men både størrelsen og billedernes indhold giver dem en bredere anvendelsesmulighed.

K. Schumacher og W. Cüpers »Bildersammlung für den Anschauungs- und Aufsatzunterricht in Elementarschulen« er tænkt anvendt inden for modersmålsundervisningen som grundlag for stiløvelser. Som sådan har de været anvendt i den danske døveundervisning. Døvehistorisk Selskab har eksempler på sådanne stile fra døveskolen i København.

Lüben, 24: 1. Edelhirsch 2. Reh (kronhjort og rådyr). Litografi i sort/hvid på papir, ca. 40×30 cm. Trykt hos Breitkopf und Hertel, Leipzig efter tegning af Heinrich Leutemann. 1. oplag dateret 1858. Her efter 3. oplag ca. 1880. (Danmarks Pædagogiske Bibliotek).

Derimod er flere store serier bl.a. fra Meinhold og Söhne i Dresden og Schreiber i Esslingen eksempler på den mere alment orienterende anskuelsesundervisning, der som målsætning har en forberedelse til hele fagkredsen på skolens senere trin, og som derfor indeholder elementer af disse fag.

Inden for denne gruppe finder vi eksempler på serier, der knytter stoffet til de umiddelbare omgivelser som »Heimatkunde«.

Vender vi os nu mod ideen, at anskuelighed er et alment princip, der skal finde anvendelse inden for alle fag på alle niveauer, er eksempelsamlingen stor, og variationerne talrige. Stof-udvælgelsen er i første række baseret på fremherskende didaktiske og undervisningsmetodiske overvejelser og knytter sig til gældende undervisningsplaner og lærebogssystemer.

Lad os som eksempel tage biologiundervisning, der for nylig har været genstand for en analyse.⁵

I artiklen sammenligner Jutta Schmitt August Lüben (1804-1874) og Ott Schmeil (1860-1943), der begge er repræsenteret med store serier i den danske samling.

August Lüben står som eksponent for en systematisk-morfologisk opbygget undervisning i

Schmeils Zoologische Wandtafeln No. 19: Rehe. Farvetryk på lærred, ca. 120×160 cm. Trykt i Graphisches Institut Julius Klinkhardt, Leipzig. Billedsignatur: W. Heubach, München. Ca. 1900-1910. (Danmarks Pædagogiske Bibliotek).

I modsætning til Lüben er Schmeils biologiundervisning centreret om økologi, og hans anskuelsesbilleder er store panoramaer, der viser dyrenes og planternes liv, hvor Lübens små tavler fremhæver morfologiske detaljer. Begge repræsenterer udbredte lærebogssystemer.

zoologi og botanik. Derfor bliver det arts- og slægtskendetegnene, der bliver bestemmende for anskuelsestavlernes indhold og opbygning.

I modsætning dertil står Schmeil med sit krav om en »biologisk« naturhistorie, hvor dyr og planter studeres og forstås ikke ud fra deres placering i dyre- og planteriget, men ud fra deres livsvilkår og levesteder.

Det er indlysende, at Schmeils anskuelsesbilleder vil være til liden nytte i en undervisning baseret på Lübens teorier – og omvendt.

Derfor kan studiet af de faglige anskuelsesbilleder være med til en beskrivelse af fagdidaktikkens udvikling.

Det Sthyrskes cirkulære

Det danske kultusministerium udsendte den 6. april 1900 et cirkulære angående »Undervis-

ningen i de enkelte Skolefag paa Grundlag af Loven af 24. Marts 1899«, kendt som »Det Sthyrke Cirkulære« efter kultusminister H. V. Sthyr.

I dette gives en udførlig vejledning for faget Anskuelsesundervisning, der i loven havde fået tildelt timer i skolens tre første trin.

Formålet med faget var formal dannelse. »Ved Samtaler støttede først til virkelige Genstande, senere tillige til Tegning paa Skoletavlen, eller til Vægbilleder, søges Barnets Sansning og Forestillingsliv opdraget, ligesom det øves i at udtale sig om, hvad det har iagttaget, og forberedes saaledes for den egentlige Fagundervisning.«

Men undervisningen får også i vejledningen et materielt indhold, idet der for hvert af de tre trin angives en gruppering af emner og genstande, der passende kan danne grundlag for de nævnte samtaler.

Cirkulæret kan spores i samlingen. De danske serier, der i de følgende år ser dagens lys, er tydeligt opbygget på dette grundlag. Det er Christian Nielsens serie: Anskuelsesbilleder, udgivet af Det Nordiske Forlag og udført af 10 af datidens mest kendte kunstnere. Poul

Chr. Nielsens Anskuelsesbilleder VII: Forår. Farvelitografi ca. 100×70 cm. Trykt hos Chr. J. Cato, København efter original malet af Viggo Pedersen 1903. (Danmarks Pædagogiske Bibliotek).

Der er næppe ret mange landhusmødre eller piger, der har kunnet identificere sig med figurerne i forgrunden.

Warming og Balslev I: Bøg og Eg. Farvelitografi ca. 100×70 cm. Trykt hos Chr. J. Cato, København. Ca. 1902. (Danmarks Pædagogiske Bibliotek).
Hele serien, der blev fremstillet helt op til omkring 1950, var meget udbredt i danske skoler. Den passer godt til en botanikundervisning, hvor »Den Lille Flora« med plantebestemmelse er en central del.

Steffensens Danske Iagttagelsesbilleder, udgivet på Chr. Erichsens forlag og Danske Billeder fra Land og By, udgivet af Chr. Erichsen og Alfred Jacobsen.

Men som det har været god tradition i Danmark betegner loven af 1899 og det tilhørende cirkulære fra 1900 ikke et afgørende brud med hidtidig undervisningspraksis, men i højere grad en blåstempling af den praksis, der i skolen med pionerers inspiration har udviklet sig. Faget havde da også allerede i 2 årtier optrådt på den københavnske undervisningsplan, og der forelå flere vejledninger til faget skrevet af danske forfattere.

Derfor kan Th. Lunds Anskuelsesbilleder, trykt hos Hoffensberg og Trap i 1879 og Alfred Jacobsens Danske Billeder, som fra 1863 blev trykt hos Michaelsen og Tillge, stadig finde anvendelse.

Også mange af de udenlandske billeder kunne bruges, for inspirationen til faget var kommet bl.a. fra Tyskland. Det kunne give problemer, når de afbildede bygninger, redskaber og klædedragter afveg fra dansk tradition, for så kunne det knibe at leve op til det krav, som tidligt blev stillet til anskuelsesundervisningen, at den skulle tage udgangspunkt i ting, som børnene kendte fra deres dagligdag.

Vi får ikke i Danmark den store debat om anskuelsesundervisningen, men naturligvis forekommer kritiske røster.

Johannes Høirup⁶ kritiserer anskuelsesundervisningen for, at den »er kommen ind i et galt Spor, og den er ikke blevet til det fortræffelige Skolefag, som den kunde og burde blive til.« Årsagen er, at det i alt for høj grad er blevet en snak om billeder på bekostning af børnenes egne oplevelser af de samme ting i naturen, selv i de tilfælde, hvor der er rig mulighed for det. I bogen argumenterer han videre for, at planen, som den foreligger i cirkulæret, er god nok, men praksis har været for meget fikseret på mediet, anskuelsesbillederne.

Der sker i de følgende år et kraftigt opsving i fremstillingen af anskuelsestavler til fagundervisningen.

Hvilken mellemskoleelev fra 30'erne, 40'erne eller 50'erne kender ikke Warming og Balslevs botaniske tavler, Abrahamsens eller Andersens og Balslevs insekttavler?

Og de fleste i den aldersgruppe har nok stadig en erindring om billederne af Hammershus, Møns Klint, Christian 4., Svantevit og bopladserne fra Danmarks oldtid.

Tavlernes udformning

De danske anskuelsesbilleder – men da i øvrigt også de allerfleste udenlandske – er gennemgående teknisk og kunstnerisk af høj kvalitet. Man har i stor udstrækning valgt anerkendte kunstnere, som har fået til opgave at skildre det, som ud fra pædagogiske hensyn var ønskværdigt. I nogle tilfælde – specielt inden for de historiske – har man valgt reproduktioner af malerier eller andre kunstværker, der ikke oprindeligt var fremstillet i pædagogisk øjemed.

Mange forskellige trykteknikker er anvendt, men fremherskende er lithografien. Denne metode er særlig anvendelig til fremstilling af flerfarvetryk, også i store formater med mulighed for fine detaljer og i et rimeligt prisniveau.

Der var flere lithografiske anstalter i Danmark, der beskæftigede sig med fremstilling af anskuelsesbilleder og opnår en ekspertise på dette område. En af de største, Catos Trykkeri har endda udgivet en anskuelsestavle, der viser selve fremstillingen.⁷

Cato har også til undervisningsbrug ladet udføre plancher, der viser de enkelte stadier i processen. Eksempelvis 13 stadier i trykningen af Warmings og Balslevs tavle om insektbestøvning.

Indholdet af tavlerne vil naturligvis altid kunne være genstand for kritik.

En generel kritik navnlig af de ældre plancher er, at de rummer for mange detaljer. Man har villet have det hele med, og det går ud over overskueligheden eller bliver direkte fejlagtigt, når ting, der hører hjemme i forskellige årstider, vises på samme billede. Naturligvis kan – og skal – der tages kritisk stilling til det indhold og den brug, der gøres af billederne. Men det må gøres ud fra de givne omstændigheder. I 1941 udsendtes til alle danske skoler et Mindeblad for 700 året for stadfæstelse af Jyske Lov. I cirkulære af 17. december 1941 udsendt fra undervisningsministeriet til samtlige skoledirektioner, skolekommissioner og kommunalbestyrelser hedder det bl.a.:

»I Fortalen til Jyske Lov findes klart og myndigt udtalt de Grundtanker, som stadig siden har dannet Grundlaget for dansk Samfundsliv, særlig dansk Retsbevidsthed og Rettergang. Det vil ikke være uden Betydning, at den opvoksende Ungdom stadig har disse for Øje og ser, hvor langt de gaar tilbage i vort Folks Historie.«

Videre anbefales det, at »Lærerne baade ved Modtagelsen af Gaven og senere hen, naar Undervisningen giver passende Anledning dertil, overfor Børnene fremhæver de nationale og historiske Værdier, der indeholdes i Fortalen.«
Måske ville planchen og cirkulæret have haft svært ved at klare »indoktrineringsdebatten«, men mon vi følte sådan i 1941?

Anskuelsesbillederne og nye medier

Der kan foranstaltes mange forskellige jagter. Udbyttet er til dels afhængigt af, hvad man søger. Hvor det drejer sig om sammenligning af forskellige billeder, kommer den praktiske hindring, at materialet er vanskeligt at håndtere på grund af størrelsen, og at det trods restaurering er et skrøbeligt materiale, der helst ikke skal håndteres for meget.

For at råde bod på dette er vi og andre samlinger gået over til en affotografering på farvedias. Det giver en mulighed for at beskæftige sig med billederne, uden at det går ud over originalmaterialet, og det er også lidt nemmere at håndtere, og med gode farvedias kan billederne studeres, også i detaljer.

Men en endnu bedre mulighed er nu kommet inden for rækkevidde: overførsel af billeder til edb. Det er teknisk muligt at indlægge billeder i sort/hvidt eller farve i en billeddatabase og derfra projicere dem på monitorskærmen. Ved inddateringen kan man vælge en gengivelse af hele billedet og af detaljer, og ved hjælp af computerens program kan man under betragtningen yderligere manipulere med billedet på forskellig vis, foretage beskæringer, ændre farvesammensætning, markere konturer osv. – og stadig i basen bevare det oprindeligt indlagte billede.

For udforskning af en større billedsamling giver det kolossale muligheder. I tekstdatabase, der rummer de tilgængelige oplysninger om det enkelte billede kan man med enkle søgeprogrammer finde frem til billeder, der opfylder de valgte kriterier som f.eks. motiv, fremstillingstidspunkt og -sted, kunstner, anvendelsesområde osv.

Ved tryk på nogle få taster kaldes det enkelte billede frem på skærmen, og nye tryk skifter til næste billede eller tilbage til teksten for at søge andre oplysninger om det enkelte billede eller ændre på søgekriterierne.

Meldinger fra fotobranchen går endda på, at det inden for de næste par år vil være muligt fra disse lagermedier at fremstille papirkopier i farver i en kvalitet, der overgår den nu anvendte fototeknik.

For tilgængeliggørelse af billedsamlinger – og genstandssamlinger via afbildninger – er der store perspektiver ikke mindst i en forskningsmæssig sammenhæng. Man kan sidde ved sit eget skrivebord og bearbejde materiale fra samlinger i København, Berlin, Paris eller hvor som helst.

Men ikke nok med det.

I en artikel, »Erfahrungs-lernen mit Bildern, Neue Medien schaffen neue Möglichkeiten«,⁸ beskriver professor Christa Schwens fra Essen et igangværende projekt »Interaktive Bild-Text-Kommunikation am Beispiel Malerei/Buchmalerei«.

Udgangspunktet er uoverensstemmelse mellem billedmediet og den fortolkende tekst, vi som regel får præsenteret samtidig med billedet, og som påvirker vor erfaring med dette.

Billede og tekst repræsenterer to forskellige symbolsprog, som ikke uden videre kan oversættes fra det ene til det andet.

Da vi specielt i indlæringsituationer er vænnet til at bruge sproget som grundlag for erkendelse, bliver resultatet, at vi ikke bruger billedet og dets særegne symbolsprog, men i stedet i billedet søger en bekræftelse på den tekst, der har været vor indgang til billedet.

Projektet angår kunstpædagogik, og tanken er, at de nye medier åbner en mulighed for at lade billedet alene være grundlag for en erfaringsdannelse, der skaber en erkendelse, som åbner vej for nye erfaringer.

Christa Schwens tager som eksempel en billeddatabase med 10.000 reproduktioner repræsenterende vesteuropæisk malerkunst fra det 13. til det 20. århundrede, hvor hvert maleri foruden en gengivelse som helhed kan være repræsenteret med 1-15 detailbilleder.

Fra denne base kan udvælges et antal billeder, der indbyrdes kan sammenlignes med hensyn til form, farve, komposition osv.

Ydermere åbner programmet mulighed for en bearbejdning af det enkelte billede gennem ændring af farve, fremstilling af egne nye detailafbildninger, indtegnning af kompositionsli-
nier osv. I tekstbasen kan hentes oplysninger, men det specielle er, at dette ikke er nødvendigt.

Ud fra nogle få kriterier kan vælges et antal billeder, der har disse kriterier fælles, og så kan de sammenlignes og tolkes udelukkende på grundlag af deres eget billedsprog – og i nødvendigt omfang kan man så senere sammenholde disse resultater med oplysninger i tekstbasen.

Ideen kunne overføres til anskuelsesbillederne. Der efterlyses fra mange sider analyser af disse. Her ville være en mulighed for at sammenligne og analysere ud fra mange forskellige kriterier. Det kunne bringe nyt i den skolehistoriske forskning, men det kunne også anvendes i f.eks. læreruddannelsens didaktiske og metodiske undervisning generelt og inden for de enkelte fag.

Anskuelsesbillederne rummer et stort kulturhistorisk potentiale, som kunne udnyttes i mange sammenhænge. Danmark har et enestående godt grundlag at bygge på.

Noter

1. Staffan Ekegren: *Skolplanschernas värld*. LTs förlag, Stockholm (1988), s. 9.
2. Her efter: Johan Amos Comenius: *Grosse Didaktik in neuer Übersetzung herausgegeben von Andreas Flitner*. Düsseldorf (1954), s. 136.
3. Om hjemstavnslære og Heimatkunde se: Iver Kjær: *Runerne*. S. 18-22. I: *Yggdrasil – om litteraturen i den nordiske oldtid*. Det faglige udvalg for Dansk. Gymnasieafdelingens Skriftserie nr. 1. Undervisningsministeriet (1990).
4. Se endvidere: Inge Birgit Thuesen: *Anskuelsesbilleder*. En orientering om billedsamlingen på Danmarks Pædagogiske Bibliotek. S. 87-100 i *Årbog for Dansk Skolehistorie 1980*. Selskabet for Dansk Skolehistorie (1980).
5. Jutta Schmitt: *Naturgeschichtliche Wandbilder im Wandel Didaktischer Theorien*. S. 64-74 i: Norberg Just & Andreas Kleckers: *Schule halten heißt Welt gestalten*. Beiträge zum Wandel von Schule und Unterricht. Festschrift für Reinhard Stach zum 60. Geburtstag. Pädagogik und Psychologie, Bd. 1, Essen (1990).
6. Johannes Høirup: *Iagttagelsesundervisning i Naturen*. (1913), s. 11.
7. [Arne Topp]: *Mennesker. Miljø. Håndværk*. [Om Chr. Cato Bog- og Stentrykkeri]. Reprateknisk Fagskole (1979). s. 5 og 35.
8. Christa Schwens: *Erfahrungs-lernen mit Bildern. Neue Medien schaffen neue Möglichkeiten*. S. 171-181 i: *Schule halten heißt Welt gestalten*. (Se note 5).